CONCEPŢIA PENTICOSTALĂ
5
Veli-Matti Kărkkăinen

Noi credem în comemorarea şi respectarea Cinei Domnului prin folosirea sacră a pâinii frânte, o formă preţioasă de Pâine a Vieţii, chiar Isus Cristos, al cărui trup a fost frânt pentru noi; şi prin seva viţei, o formă binecuvântată care ar trebui să-i amintească mereu participantului de sângele vărsat al Mântuitorului care este adevărata Viţă ale cărei mlădiţe sunt copiii Săi; că această rânduială este un curcubeu glorios care se întinde deasupra prăpastiei anilor dintre Calvar şi a Doua Venire a Domnului ,când, în împărăţia Tatălui, El Se va împărtăşi din nou împreună cu copiii Săi; şi că servirea şi primirea acestui sacrament sfânt ar trebui precedat întotdeauna de cea mai solemnă cercetare a inimii, de examinarea sinelui, de iertare şi de dragoste faţă de toţi oamenii, pentru ca niciunul să nu se împărtăşească în chip nevrednic şi să bea condamnarea propriului suflet.

AIMEE SEMPLE MCPHERSON, DECLARA™ DE CREDINŢĂ

INTRODUCERE: SACRAMENTOLOGIA PENTICOSTALĂ -EXISTĂ AŞA CEVA?

Grăitor pentru lipsa reflecţiei teologice printre penticostali şi pentru lipsa alinierii lor la tradiţia nonsacramentală a bisericii

libere este faptul că articolul despre sacramente din *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements* [Noul dicţionar internaţional al mişcărilor penticostale şi carismatice] (2002) este scris de un teolog romano-catolic[1] - la fel cum este şi articolul despre teologia Bisericii.[2] Totuşi, există o scurtă discuţie despre Cina Domnului în articolul despre rânduielile penticostale elaborat de un teolog penticostal.[3]

Alături de majoritatea celorlalţi creştini, penticostalii celebrează sacramentul Cinei Domnului şi practică botezul cu apă; unele mişcări penticostale practică, de asemenea, spălarea picioarelor ca sacrament sau ca rânduială.[4] Deşi trebuie să ţinem seama de valoarea teoretică a afirmaţiei lui Walter J. Hollenweger, un teolog şi observator de marcă al penticostalismului global, potrivit căreia „slujba Cinei Domnnului este punctul central al închinării penticostale"[5], trebuie şi să recunoaştem că penticostalii au acordat puţină atenţie dezvoltării vreunei teologii constructive cu privire la sacramente, în general, sau cu privire la Cina Domnului, în special. Hollenweger observă pe bună dreptate că, în ciuda faptului că „nu există doctrină euharistică completă dezvoltată în mişcarea penticostală, f...] există un tipar clar şi bine definit de devoţiune şi practică euharistice"[6]. Uneori, penticostalii nici nu simt nevoia de a avea o discuţie pe acest subiect în afirmaţiile lor doctrinare.[7] A existat o preocupare mai mare faţă de botezul în apă,

1 Francis A. Sullivan, „Sacraments", în *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements,* ed. Stanley M. Burgess şi Eduard M. van der Maas, ediţie revizuită şi extinsă, Grand Rapids, Zondervan, 2002, p. 1033-1034 [de aici încolo *NIDPCM].*

2 Peter D. Hocken, „Church, Theology of **the",** în *NIDPCM,* p. 544-551.

3 Harold D. Hunter, „Ordinances, Pentecostal", în *NIDPCM,* p. 947-949.

4 îi sunt foarte recunoscător colegului meu dr. Cecil M. Rodeck, profesor de istoria Bisericii şi ecumenism la Fuller Theological Seminary, pentru că m-a ajutat să identific câteva surse importante ale concepţiilor penticostale despre Cina Domnului, surse la care, altfel, nu aş fi ajuns.

[5] Walter J. Hollenweger, *The Pentecostals,* Londra, SCM Press, 1972, p. 385. [6]Ibid.
[7] De ex., Mauri Viksten, *Terveen opin pääpiirteitä,* Vantaa, Finlanda, RV-Kirjat, 1980.

din moment ce acesta apăruse ca un punct de litigiu în lucrarea penticostală evanghelistică şi misionară, în relaţie cu membrii bisericilor deja existente care au o practică a botezului diferită. In acelaşi timp, ar trebui să ţinem seama de avertismentul unui lider penticostal cu privire la pericolul de a „ne expune riscului de a neglija importanţa acestor rânduieli [Cina Domnului şi botezul cu apă] prin nesocotirea relaţiei acestora cu experienţa creştină"[8]. Acel pericol este, într-adevăr, real pentru o mişcare cum e cea penticostală, plină de sentimente antisacramentale.

Pentru a determina concepţia penticostală despre Cina Domnului şi sacramente în mod cât mai cuprinzător, voi folosi trei tipuri de surse: în primul rând, mărturisirile de credinţă şi alte declaraţii doctrinare oficiale ale bisericii formulate de unele grupări penticostale; în al doilea rând, perspectivele unor manuale doctrinare reprezentative şi larg folosite, scrise de principali lideri şi învăţători penticostali; şi în al treilea rând, rezultatele şi observaţiile de la unele întâlniri ecumenice care au început în 1972 şi continuă şi azi între penticostali şi romano-catolici. Acel dialog le-a oferit penticostalilor oportunitatea extraordinară de a-şi formula propriile judecăţi teologice în dialog cu o veche tradiţie creştină. Este demn de remarcat că în dialogul ecumenic între Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate şi penticostali, care a început în 1996 şi continuă şi azi, nu a avut loc încă vreo discuţie nici despre sacramente în general, nici despre Cina Domnului în particular.[9] In secţiunea finală a eseului meu, voi analiza pe scurt teologiile penticostale emergente specifice despre sacramente şi

[8] Kermit A. Reneau, „Meaningful Observance of the Church Ordinances", în *Live in the Spirit: A Compendium of Themes on the Spiritual Life as Presented at the Council of Spiritual Life,* ed. Harris Jansen, Elva Hoover şi Gary Leggett, Springfield, Mo., Gospel Publishing House, 1972, p. 173. Richard Bicknell îşi intitulează într-un mod cât se poate de potrivit dezbaterea sa despre sacramente „The Ordinances: The Marginalized Aspects of Pentecostalism", cap. 9, din *Pentecostal Perspectives,* ed. Keith Warrington, Carlisle, Anglia, Paternoster, 1998.

[9] „«Word and Spirit, Church and World»: Pentecostal-Reformed Dialogue 1996-2000", postat de Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate <www.warc. ch/dt/erll/20.html>.

bineînţeles, în concordanţă cu tradiţia bisericii libere. Deşi Hunter nu explică modul în care foloseşte termenii „cognitiv/simbolic" în acest context, eu o consider ca fiind o concepţie tipică nonsacramen-tală zwingliană, regăsită şi în biserica liberă, pe care o voi explica în continuare. Este clar că penticostalii se feresc să vorbească de sacra-mente, fie că este vorba de botezul în apă sau de Cina Domnului, în orice mod care presupune efecte „automate", sau „mecanice", sau „magice"[13], în afară de răspunsul credinţei personale.

Analiza mărturisirilor de credinţă şi a manualelor doctrinare penticostale confirmă presupoziţia că discuţia se poartă, cu precădere, în termenii rânduielii, în ideea că celebrarea Cinei Domnului este ceva *rânduit* de Domnul şi că este accentuată credinţa celui ce primeşte sacramentul: „Ritualul exterior al riturilor religioase nu are absolut nicio valoare, decât dacă persoana credincioasă discerne şi intră în realitatea spirituală a harului divin pe care îl reprezintă sacramentul. Valoarea formei exterioare este că îi aduce aminte credinciosului de realitatea interioară."[14]

Uneori liderii penticostali care sunt versaţi în teologie şi cunosc definiţiile din tradiţia teologică pot defini concepţia pe care o au despre Cina Domnului în acord cu formulele clasice, cum ar fi aceea a lui Augustin: „Sacramentul este un rit exterior institutit de Cristos care este caracteristic unui har interior sau unei experienţe a harului."[15] în acel context, termenul „sacrament" trebuie înţeles ca accentuând semnificaţia „aducerii-aminte" care este în acord cu teologia nonsacramentală a penticostalismului.

Penticostalii au doar câteva reguli sau principii directoare cu privire la frecvenţa administrării ritului Cinei Domnului. Un exemplu bun este setul de linii directoare ale Bisericii Creştine din America de Nord, o mişcare penticostală, cu privire la

[13] De exemplu, dialogul penticostal-romano-catolic „Final Report: Perspec-tives on Koinonia", nr. 68 (publicat în *Information Service* 75 [1990], p. 179-191) pentru fraza III (1985-1989); şi Michael L. Dusing, „The New Testament Church", în *Systematic Theology: A Pentecostal Perspective,* ed. Stanley M. Horton, Springfield, Mo., Logion Press, 1994, p. 557.

[14] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 62-63.

[15] Ibid., p. 62.

celebrarea Cinei Domnului: „Există diversitate atât în ce priveşte elementele, cât şi în ce priveşte administrarea comuniunii. în unele biserici se foloseşte potirul unic, în timp ce în altele s-a adoptat folosirea mai multor pahare, pentru ca participarea să fie simultană. Unii folosesc vinul ca băutură, alţii folosesc mustul; unii folosesc pâinea dospită, alţii nedospită. Ca în toate lucrurile pentru care Biblia nu oferă o explicaţie foarte clară, se presupune că Domnul nostru oferă *libertate de alegere."*[16] O regulă generală este ca aceasta să fie celebrată lunar, deseori în prima duminică a fiecărei luni.[17] Reprezentând o tradiţie neliturgică, bisericile [1] penticostale nu descriu în detaliu modul în care trebuie celebrată sau programată Cina Domnului; deseori ea este o slujbă destul de scurtă în serviciul de închinare. în ce priveşte persoanele calificate să administreze Cina Domnului, acestea sunt, de regulă, slujitori ordinaţi sau prezbiteri, dar rareori există reguli obligatorii; uneori şi alţii pot administra împărtăşania. Participarea la celebrare este rezervată doar acelora care au luat o decizie conştientă în ce priveşte credinţa. Copiilor nu li se permite să participe la comuniune, chiar dacă sunt prezenţi la slujbă. Pericolele celebrării cu neglijenţă a Cinei Domnului sunt deseori menţionate cu referire la atenţionările biblice (1 Corinteni 11:27-32) şi este accentuată importanţa pocăinţei şi a umilinţei.

In mod suprinzător pentru creştinii din bisericile cu vechime şi în contrast cu tradiţia creştină, mulţi penticostali (mai ales americani) au refuzat să consume vin fermentat, datorită atitudinii absolutiste cu privre la consumul de alcool. Aliniindu-se la fundamentalismul american, mişcările penticostalilor albi au hotărât încă de la început să folosească must în loc de vin.[18]

[16] *Fiftieth Anniversary: Christian Church of North America,* Sharon, Penn., General Council, Christian Church of North America, 1977, p. 23 (s.n.).

[17] Ernest S. Williams, *Your Questions... Answered by Ernest S. Williams,* Springfield, Mo., Gospel Publishing House, 1968, p. 47; Aaron M. Wilson, *Basic Bible Truth: A Doctrinal Statement ofthe Pentecostal Church ofGod,* Joplin, Mo., Messenger Publishing House, 1987, p. 134.

[18] Vezi Hunter, „Ordinances, Pentecostal", p. 948.

I

ÎNŢELEGEREA PENTICOSTALĂ A SEMNIFICAŢIEI TEOLOGICE A CINEI DOMNULUI

Aşadar, care este înţelegerea *teologică* penticostală cu privire la Cina Domnului? Putem spune - şi acest lucru este în general recunoscut de teologii penticostali - că perspectiva teologică a celor mai mulţi penticostali este, în esenţă, în acord cu înţelegerea zwingliana. Să luăm, de exemplu, *Ojficial Manual with the Doctrines and Discipline of the Church of God in Christ* [Manualul oficial conţinând doctrina şi disciplina Bisericii lui Dumnezeu în Cristos], o mişcare cu precădere afro-americană, în prezent cea mai mare biserică penticostală nord-americană, care menţionează clar că perspectiva penticostală este zwingliana.[19] în mod similar, penticostalul Richard Bicknell, din Mişcarea Britanică Elim, explică faptul că „rădăcinile credinţei şi ale practicii euharistice în Mişcarea Elim se găsesc în tradiţia protestantă reformată, care a luat naştere din teologia reformată a lui Zwingli şi a lui Calvin şi din practica lor reformată"[20]. Concepţia penticostală despre Cina Domnului poate fi numită în mod just o concepţie „comemorativă"[21]. Această înţelegere „slabă" a mesei memoriale este confirmată de înţelegerea „simbolică" a pâinii şi a vinului.[22] Cum poate fi înţeleasă prezenţa lui Cristos în acest cadru zwinglian? Două tendinţe, în cazul de faţă, par să fie într-o relaţie mai mult sau mai puţin complicată, dinamică una cu cealaltă. Pe de-o parte, în acord cu natura comemorativă a Cinei, se manifestă o nevoie de a respinge acel fel de prezenţă „reală" pe care îl susţine atât tradiţia romano-catolică, cât şi cea luterană. Vorbind

[19] *Ojficial Manual with the Doctrines and Discipline of the Church of God in Christ,* Memphis, Tenn., Church of God in Christ, Inc., World Headquarters, 1991, p. *77.*

[20] Bicknell, „In Memory of Christ's Sacrifice", p. 59.

[21] Aşadar, de exemplu, învăţătorul luhani Kuosmanen din Pentecostal Church of Finland, *Raamatun opetuksia,* Vantaa, Finlanda, RV-Kirjat, 1993, p. 138.

[22] Aşadar, de exemplu, *Historia de la Iglesia Pentecostal de Chile,* ed. Carmelo Alvarez, P. Correa, M. Poblete şi P. Guell, Santiago de Chile, Ediciones Rehue, 1990, p. 54.

despre noţiunea romano-catolică a transsubstanţierii şi concepţia luterană a consubstanţierii, conducătorul Mişcării Britanice Elim, J. Maybin, spune: „Este suficient să spunem că nu susţinem niciuna dintre aceste doctrine. Noi credem, în conformitate cu Cuvântul lui Dumnezeu şi pe baza experienţei a milioane de credincioşi, că oamenii II primesc pe Cristos numai când II acceptă prin credinţă ca Mântuitor atotsuficient." El consideră concepţia „prezenţei reale" ca fiind „nescripturală"[23]. Pe de altă parte,

I există o nevoie de a susţine prezenţa „spirituală" a lui Cristos şi semnificaţia spirituală a celebrării Cinei. Aşadar, celebrarea poate fi numită, de asemenea, „punct de întâlnire" între credincioşi şi Cristos sau un „punct de contact divin"[24]. Dar nu se discută, de regulă, cum trebuie afirmat acest lucru în mod teologic. Un exemplu elocvent este afirmaţia oficială a Bisericii Penticostale Unite. Vorbind despre faptul că Pavel a instituit frângerea pâinii şi „rodul viţei", aceasta spune: „Există, de asemenea, o semnificaţie spirituală şi o binecuvântare în consumarea sacramentului."[25] Acestea fiind spuse, nu există o altă încercare de a elucida sensul „binecuvântării spirituale". Din moment ce teologia penticostală, inclusiv teologia dogmatică, este foarte biblicistă, e logic că învăţătura despre semnificaţia Cinei Domnului este deseori bazată pe texte biblice principale, cum ar fi 1 Corinteni 11:23-28. Apoi, teologii penticostali explică temele amintirii morţii lui Cristos, proclamând beneficiile lucrării lui Cristos şi ale viitoarei Sale întoarceri şi accentuând semnificaţia comuniunii noastre din prezent cu Domnul şi cu Biserica Sa.

Unul dintre puţinele manuale penticostale care încearcă să formuleze o afirmaţie teologică despre prezenţa lui Cristos în Cina Domnului pare să vorbească despre o

„prezenţă reală" a lui Cristos, dar, în acelaşi timp, imitând înţelegerea zwingliana şi trădând prejudecăţile tipic anticatolice (fără a-i menţiona

[23] Citat în Bicknell, „In Memory of Christ's Sacrifice", p. 68.

[24] Vezi mai multe în ibid.

[25]*Manual: United Pentecostal Church International Articles ofFaith; Constitution,* Hazelwood, Miss., Headquarters, 1978, p. 23.

explicit pe catolici). Ceea ce este semnificativ cu privire la această afirmaţie este faptul că explică prezenţa lui Cristos din punct de vedere pneumatologic:

Noi căutăm o realitate spirituală mai profundă ca moment prezent al experienţei. Nu credem în mod superstiţios că pâinea şi vinul devin trupul şi sângele fizic al lui Cristos, nici că există o valoare în elementele fizice aparte de puterea lor ca simboluri care ne îndreaptă atenţia spre o realitate mai profundă pe care o reprezintă. Totuşi credem că un act de credinţă manifestată în consumarea elementelor duce la o acţiune reală a Duhului în noi pentru a întări în noi omul dinăuntru şi pentru a ne vindeca în trupurile noastre fizice. Mai mult, credem că realitatea pe care o simbolizează Cina Domnului este „pâinea noastră cea de toate zilele" pe care o consumăm zilnic.[26]

După ce am parcurs mai multe texte penticostale care tratează acest subiect, consider această declaraţie ca fiind cea mai complexă şi cuprinzătoare declaraţie „penticostală" despre semnificaţia teologică a Cinei Domnului. Deşi spune mai multe decât majoritatea afirmaţiilor penticostale, totuşi nu spune nimic ce ar putea fi în contradicţie cu cele mai multe sau chiar cu toate concepţiile penticostale.

In mod surprinzător, deşi penticostalii nu au explicat, de regulă, prezenţa lui Cristos în euharistie sau semnificaţia spirituală a acesteia în termenii lucrării Duhului Sfânt, există câteva declaraţii ocazionale în acest sens, în plus faţă de cele citate mai sus. J. Lancaster vorbeşte despre experienţa Bisericii primare cu privire la Cina Domnului în termenii unei „«condiţii pneumatice», un sens viu al prezenţei lui Cristos." Mai mult, Lancaster vorbeşte despre activitatea dinamică a Duhului Sfânt în acest context.[27] Vorbind despre serviciul penticostal de închinare, David S. Bishop îşi exprimă opinia că celebrarea Cinei Domnului nu ar trebui să fie doar o parte secundară a unui serviciu, dar nici fără legătură cu tema, şi că, fiind punctul culminant al experienţei închinării, activităţii pneumatice ar trebui să i se acorde o mai mare atenţie: „în cele din urmă, prezenţa Duhului lui Dumnezeu este cel mai important aspect. Lui ar trebui să I se permită să-i sfinţească pe toţi cu manifestarea slavei şi a harului Său."[28] Modul în care acest accent este legat de exercitarea darurilor spirituale, a *carismelor* (o parte integrantă a experienţei de închinare penticostală), nu este explicat din păcate. In general, am observat că penticostalii nu au acordat mare atenţie elementului carismatic în relaţie cu elementul sacramental.

în literatura penticostală se pot găsi remarci ocazionale care adoptă aparent miezul teologiei sacramentale într-un mod care pare să meargă dincolo de concepţia memorială zwingliană. Potrivit teologului Nathaniel M. Van Cleave, care face parte din Foursquare Church: „Fiecare cină poate fi un sacrament - în amintirea lui [Cristos]."[29] Există şi situaţii ocazionale, în care unii conducători penticostali par să vorbească despre semnificaţia şi înţelesul spiritual al Cinei Domnului în termeni care se apropie de natura mistică sau misterioasă:

Credinţa creştină susţine că omul este creat după chipul lui Dumnezeu şi că, prin Duhul Sfânt, el este capabil să aibă comuniune cu Dumnezeu. Dar el [omul] nu are cuvinte adecvate pentru a descrie ceea ce experimentează în aceste întâlniri cu Dumnezeu şi nici nu poate explica părtăşia pe care o are cu Cristos şi cu ceilalţi creştini. Totuşi, aceste experienţe sunt atât de vitale şi pline de înţeles, încât omul are o dorinţă adâncă de a le împărtăşi cu alţii. Prin actul de împărtăşire a acestor experienţe adânci, omul atestă adevărul că este cu certitudine creat după chipul lui Dumnezeu şi că prezenţa lui Dumenzeu în viaţa sa este reală.[30]

[26] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 67.

[27] J. Lancaster, „The Ordinances", în *Pentecostal Doctrine,* ed. P. S. Brewster (publicat de autor), p. 81-82.
[28] David S. Bishop, „The Sacraments in Worship", în *Pentecostal Worship,* ed. Cecil B. Knight, Cleveland, Tenn., Pathway Press, 1974, p. 112-113, m.a. p. 113.
[29] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 66.
[30] Raymond M. Pruitt, *Fundamentate of the Faith,* Cleveland, Tenn., White Wing Publishing House and Press, 1981, p. 364.

Concepţia penticostală
în acord cu terminologia biblică, penticostalii încearcă uneori să descrie semnificaţia Cinei Domnului în termeni de „mister" *(mysterion).* In conformitate cu Foursquare Church, botezul cu apă şi Cina Domnului sunt numite mistere „pentru că simbolizau experienţe ale harului care erau privilegii doar ale celor care aparţineau lui Cristos şi a căror valoare putea fi înţeleasă doar de persoane convertite"[31]. Deşi această declaraţie are sens ca o contrapondere la perspectiva bisericii libere şi a mişcării pietiste care consideră credinţa ca fiind o funcţie a devotamentului personal, totuşi nu prea este în conformitate cu uzul creştin biblic sau clasic al termenului *mysterion,* care denotă natura misterioasă a acţiunilor harului lui Dumnezeu prin medierea mijloacelor harului.
CINA DOMNULUI ŞI VINDECAREA
Una dintre învăţăturile şi practicile distincte ale mişcării penticostale este vindecarea divină, care include refacerea fizică şi mentală. Pentru penticostali, vindecarea este de aşteptat să survină prin predicarea Cuvântului lui Dumnezeu şi prin rugăciunea pentru vindecare; uneori, o anumită carismă de vindecare este considerată drept mijloc de a aduce vindecare (1 Corinteni 12:9).
Pentru a fi în concordanţă cu tradiţia creştină antică în care euharistia era descrisă ca *pharmakon* sau ca medicament[32], uneori penticostalii consideră participarea la Cina Domnului ca un loc de vindecare. Propovăduitorul adevărului biblic, Peter Christopher Nelson, din Assemblies of God (SUA),vorbeşte despre Cina Domnului ca despre „o rânduială a vindecării": „Dacă eşti bolnav sau suferi în trupul tău şi poţi distinge puterea de vindecare în trupul Domnului nostru, simbolizat de pâine, poţi primi vindecarea şi puterea în trupul tău şi în natura ta spirituală (1 Corinteni 11:30-32)."[33] Evident, deşi nu o menţionează expli-
[31] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 62.
[32] Vezi şi Stanley Samuel Harakas, *Health and Mediane in the Eastern Orthodox Tradition,* New York, Crossroad, 1990, p. 91.
[33] Peter Christopher Nelson, *Bible Doctrines: A Series of Studies Based on the Statement of Fundamental Truths as Adopted by the General Council of the Assemblies of God,* Springfield, Mo., Gospel Publishing House, 1948, p. 68.
cit, pietatea penticostală şi viaţa bisericească penticostală sunt receptive la ideea unei legături între vindecare şi celebrarea Cinei Domnului. Ceea ce dovedeşte lipsa reflecţiei teologice susţinute printre penticostali este faptul că deseori relaţia dintre vindecare şi celebrarea Cinei Domnului este complet omisă chiar şi când cele două subiecte sunt abordate succesiv. Un exemplu grăitor este discuţia despre Cina Domnului urmată imediat de dezbaterea referitoare la vindecarea divină, fără ca cele două discuţii să facă referire una la cealaltă.[34] Manualul şcolii duminicale din cadrul Foursquare Church îi încurajează pe învăţători să le aducă aminte învăţăceilor de „semnificaţia pâinii şi a rodului viţei pentru comuniune până când nu mai încape îndoială că fiecare credincios adevărat discerne clar harul iertării, harul curăţării, harul *vindecării* şi harul păstrării care sunt reprezentate în ele"[35]. Nu este un lucru

neobişnuit să auzim, la celebrarea Cinei Domnului, promisiunea că „există vindecare la masă"[36].

Această temă a fost dezbătută în dialogul dintre romano-catolici şi penticostali. Cu toate diferenţele teologice şi liturgice, a existat un acord asupra faptului că unul dintre efectele euharistiei este vindecarea.[37] Deşi penticostalii nu vorbesc despre „sacramente" în contextul vindecării, spiritualitatea penticostală consideră în continuare că Cina Domnului, care comemorează moartea lui Cristos, este un eveniment al vindecării. Acest lucru se remarcă în special în limbajul penticostal de felul „vindecare în ispăşire". In dialogul cu romano-catolicii, o declaraţie regăsită într-una dintre expunerile poziţiei penticostale accentuează importanţa

[34] Vezi Harold L. Bare, *They Caii Me Pentecostal,* Cleveland, Tenn., Pathway Press, 1993, p. 64-67.

[35] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 63 (subl. n.).

[36] Bicknell, „In Memory of Christ's Sacrifice", p. 71.

[37] „Final Report of the Dialogue between the Secretariat for Promoting Christian Unity of the Roman Catholic Church and Some Classical Pente-costals", în *Information Service,* 55 (1984/11—III), §40; vezi şi Veli-Matti Kărkkăinen, *Spiritus ubi vuit spirat: Pneumatology in Roman Catholic-Pente-costal Dialogue (1972-1989),* Schriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 42, Helsinki, Finlanda, Luther-Agricola Society, 1998, p. 281-282.

ideii de „vindecare în ispăşire": „Aceasta este o bază a teologiei penticostale privitoare la vindecarea divină care susţine că, prin lucrarea ispăşitoare a lui Isus pe cruce, s-au luat măsuri necesare pentru vindecarea trupului. în profeţia lui Isaia despre suferinţa Mântuitorului există trei referinţe la vindecarea trupului (Isaia 53:3, 4, *5)."*[38]

Carismaticii luterani, de exemplu, privesc euharistia şi ca pe un mijloc de vindecare fizică şi emoţională. Ei se aşteaptă ca vindecarea să decurgă din prezenţa lui Cristos în euharistie tot aşa cum vindecarea poate surveni şi prin rugăciunea de mijlocire sau prin darul vindecării (carisma): „O persoană poate primi credinţa pentru vindecare în legătură cu primirea Cinei Domnului şi mulţi atestă acest lucru."[39]

Un teolog penticostal constructiv din Singapore, Simon Chan, a făcut următoarea declaraţie care este relevantă pentru acest context şi decurge din matricea spiritualităţii penticostale: Rugăciunea pentru vindecarea trupului, a minţii şi a duhului trebuie să fie parte integrantă a vieţii *liturgice* a bisericii. Aşa cum ne învaţă Iacov, cei bolnavi trebuie să fie purtaţi în rugăciune şi să fie unşi cu untdelemn de *prezbiterii* bisericii [...]. Fiind o comunitate a vindecării şi a reconcilierii, biserica poate să îşi extindă, aşadar, lucrarea de vindecare în întreaga lume. [...] Faptul de a crede în biserica umplută de Duhul Sfânt înseamnă că *charismata* operează în deplină libertate în viaţa bisericii, mai ales în evenimentul euharistie când acţiunea Duhului este particularizată. Pe scurt, sfânta împărtăşanie ar trebui să fie cea mai bună ocazie pentru rugăciunile de reconciliere şi de vindecare.[40]

Un fapt cu totul interesant este că unii conducători penticostali au observat că aşteptarea vindecării ca parte a celebrării

[38] W. Robert McAlister, „The Ministry of Healing in the Church", în *One in Christ* 21 (1985): p. 47; vezi şi Karkkăinen, *Spiritus ubi vuit spirat,* p. 397-403.

[39] Larry Christenson, ed., *Welcome Holy Spirit: A Study of Charismatic Renewal in the Lutheran Church,* Minneapolis, Augsburg, 1987, p. 286.

[40] Simon Chan, „Mother Church: Toward a Pentecostal Ecclesiology", în *Pneuma: Journal for the Society of Pentecostal Studies* 22, nr. 2 (2000), p. 188 (subl. autorului).

Cinei Domnului împinge înţelegerea penticostală spre sacramen-talism.[41] Aceasta rămâne o problemă încă nerezolvată din punct de vedere teologic. In loc să se caute o rezolvare, sunt date două avertismente: penticostalii ar trebui să fie atenţi să evite orice „aluzie la sacramentalism", iar Cina nu ar trebui să fie înţeleascâ în termenii harului mântuitor.[42]

IMPLICAŢIILE CRISTOLOGICE ŞI ECLESIOLOGICE

Unul dintre manualele de doctrină penticostale vorbeşte despre semnificaţia Cinei Domnului într-un mod critic faţă de teologia şi spiritualitatea acestei mişcări: „In prezent, Cina nu serveşte oare la menţinerea evangheliei cristocentrice?"[43] Ceea ce este foarte semnificativ în această declaraţie - care este mult mai pregnantă din punct de vedere teologic decât sensul elementar intenţionat de autor - este că penticostalismul, contrar opiniei multor observatori, nu este în primul rând o „mişcare a Duhului", ci una complet cristocentrică.

Structura teologică şi spirituală a penticostalismului este „Evanghelia deplină" cristocentrică, în care Cristos în calitate de Cristos este descris în rolul multiplu de Justificator, Sfinţitor, Botezător cu Duhul, Vindecător al Trupului şi Rege care va reveni curând.[44] Aşadar, ceea ce spune manualul mai sus menţionat este în deplină concordanţă cu concepţia cristocentrică despre sacramente: „relaţiile lui Dumnezeu stabilite de El prin legământ cu umanitatea sunt prin Fiul Său, Isus, care este vrednic şi centrul suficient al evangheliei noastre"[45]. Aşadar, nu doar celebrarea Cinei Domnului, ci şi întreaga experienţă a închinării pentru penticostali este „o închinare centrată în Cristos prin libertatea Duhului"[46].

[41] Vezi Bicknell, „In Memory of Christ's Sacrifice", p. 71.

[42] Ibid.

[43] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 66.

[44] Aceasta este teza lucrării foarte influente a lui Donald W. Dayton, *Theological Roots of Pentecostalism,* Grand Rapids, Zondervan, 1987.

[45] Van Cleave, *Declaration ofFaith,* p. 66.

[46] Bishop, „Sacraments in Worship", p. 101.

Concepţia penticostală

Modul în care teologul sud-african penticostal, Francois P. Moller, vorbeşte despre relaţia dintre Cina Domnului - pe care o numeşte peste tot sacrament - trece dincolo de expunerea penticostală tipică, însă eu consider că este doar o explicaţie a ceea ce stă la baza spiritualităţii cristocentrice penticostale. Expunerea sa readuce, în mod clar, în discuţie temele tipice ale teologiei întrupării şi ale teologiei cosmice, caracteristice Bisericii Romano-Catolice şi Bisericii Ortodoxe, însă într-un mod nu neapărat străin înţelegerii penticostale asupra cristologiei. în secţiunea despre „sfânta împărtăşanie şi Trupul lui Cristos", Moller spune că „pâinea şi vinul reprezintă trupul Său fizic, tocmai pentru că sunt din acelaşi pământ şi se trag din aceeaşi efemeritate. [...] Pâinea şi vinul de la sfânta împărtăşanie confirmă întruparea lui Cristos, tocmai pentru că indică trupul Său pământesc. In acelaşi timp este reprezentativ pentru toată creaţia materială cu care S-a indentificat pe Sine"[47].

Un alt element de noutate pe care îl subliniază Moller în expunerea sa despre Cina Domnului este „experienţa revelaţiei-de-Sine a lui Cristos, trăită de credincios la Cina Domnului". Dacă Cristos este punctul central al serviciului de închinare şi al celebrării sacramentului, atunci este uşor de înţeles că Domnul Se descoperă pe Sine celebranţilor. Pentru a fi în concordanţă cu spiritualitatea penticostală carismatică, Moller explică faptul că revelaţia de Sine a lui Cristos faţă de poporul Său la celebrarea Cinei poate să ia forme diferite, cum ar fi cuvântul de cunoaştere sau cuvântul de înţelepciune sau poate să survină sub forma vindecării fizice.[48] Aşa cum am menţionat mai devreme, nu mulţi penticostali au reflectat asupra relaţiei dintre dimensiunea sacramentală şi cea carismatică. Raportul cristologic pe care Moller îl stabileşte între acestea două este, categoric, o temă teologică semnificativă atât pentru penticostali, cât şi pentru toţi ceilalţi.

Dar cum stau penticostalii cu urmările eclesiologice ale Cinei Domnului? Deşi nu putem spune sigur că penticostalii au o eclesiologie distinctă, este, de asemenea, adevărat că în mod instinctiv, fără o reflecţie teologică deliberată, penticostalii s-au aliniat la tradiţia eclesiologică a bisericii libere. Aşadar, pentru penticostali, euharistia nu este o componentă a fiinţei Bisericii aşa cum este pentru tradiţia ortodoxă sau romano-catolică. Şi, cu toate că multe denominaţiuni penticostale au episcopi, episcopatul nu este necesar pentru administrarea sacramentului; aşadar eclesiologia penticostală nu este nici sacramentală, nici episcopală. Acest subiect a fost discutat şi dezbătut pe larg în dialogul catolico-penticostal.[49]

Cu această precizare, Cina Domnului joacă totuşi un rol important în viaţa şi spiritualitatea bisericilor penticostale. Expunerea poziţiei penticostale din dialogul cu catolicii încearcă să explice semnificaţia cristologică, soteriologică şi eclesiologică a Cinei Domnului, citând cuvintele unui părinte al Bisericii din Răsărit, Ioan Damaschinul:

Se numeşte şi cuminecătură *(koinonia)* şi este cu adevărat, pentru că prin ea ne cuminecăm cu Cristos şi participăm trupului şi Dumnezeirii Lui. Prin ea ne cuminecăm şi ne unim unii cu alţii, pentru că ne împărtăşim dintr-o singură pâine şi devenim toţi un trup şi un sânge al lui Cristos şi mădulare unii altora, ajungând toţi împreună — trup al lui Cristos.[50]

Expunerea poziţiei penticostale subliniază în continuare faptul că Cina Domnului este ocazia în care creştinii sunt părtaşi la beneficiile asigurate pentru ei prin moartea lui Cristos şi celebrează *koinonia* cu Cristos. Numai prezenţa personală a lui Cristos face posibilă părtăşia cu El la celebrarea Cinei Domnului. Deoarece creştinii au părtăşie cu Cristos, ei pot, de asemenea, intra în părtăşie unii cu ceilalţi (1 Corinteni 10:17). în acest fel, Cina

[47] Francois P. Moller, *Kingdom ofGod, Church and Sacraments,* Words of Light and Life 4, Hatfield, Pretoria, J. L. van Schaik, 1998, p. 164.

[48] Ibid., p. 172-173, mai ales sub punctul de la p. 172.

[49] Vezi Kărkkăinen, *Spiritus ubi vuit spirat,* mai ales p. 263-289.

[50] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica,* 4.13, traducere de D. Fecioru, Apologeticum 2004; vezi şi Kărkkăinen, *Spiritus ubi vuit spirat,* p. 282.

Domnului exprimă egalitatea fundamentală a tuturor oamenilor lui Dumnezeu. De asemenea, credincioşii la Masă nu stau unii lângă ceilalţi ca indivizi fără nicio legătură între ei, pentru că Cina este o masă a părtăşiei *(koinonia)* la care credincioşii sunt prezenţi ca *popor* al lui Dumnezeu (1 Corinteni 10:17).

în cele din urmă, expunerea poziţiei penticostale susţine în mod necesar că toate cele patru activităţi de bază ale Bisericii (edificarea, slujirea, mărturisirea şi închinarea) ajung în centrul atenţiei la celebrarea împărtăşaniei. In primul rând, celebrarea presupune edificarea reciprocă a membrilor comunităţii. Autoanaliza, ca o condiţie necesară pentru intrarea în comuniune, priveşte nu atât relaţia directă a membrilor cu Dumnezeu, cât relaţia dintre ei. In al doilea rând, Cina Domnului este o ocazie pentru slujire reciprocă: cel puţin în Biserica primară, la Cină, credincioşii îşi exprimau preocuparea unul pentru celălalt prin asigurarea nevoilor materiale şi sociale. în al treilea rând, celebrarea este o mărturisire în scop evanghelistic, proclamând moartea şi învierea lui Cristos. Şi, în fine, este întâi de toate un act de închinare, prin care comunitatea, în timp ce se închină, priveşte în urmă aducându-şi aminte, dar totodată priveşte înainte celebrând, „ca o experienţă anticipatoare a ospăţului mesianic care intensifică dorinţa noastră răbdătoare pentru desăvârşirea mântuirii în împărăţia slavei"[51].

Teologul carismatic romano-catolic Peter D. Hocken, un observator bine pregătit al penticostalismului, rezumă foarte bine rolul sacramentelor în relaţie cu elementele carismatice şi cu împuternicirea în eclesiologia penticostală:[52]

Deşi Cuvântul şi sacramentul ar trebui să aibă un rol major în viaţa bisericească penticostal-carismatică, această mişcare lansează o provocare radicală clericalismului moştenit atât de la altarul catolic, cât şi de la amvonul protestant. O teologie penticostal-carismatică a Bisericii [...] poate dezvălui toată pleiada de

implicaţii pentru toate aspectele eclesiologiei (slujitorii ordinaţi, Cuvântul şi sacramentul, diferenţierea slujirilor, autoritatea pastorală, căsătoria şi familia, evanghelizarea şi creşterea) pe baza faptului că toţi membrii sunt locuiţi, mişcaţi şi umpluţi cu Duhul Sfânt. Penticostalismul, aşadar, a îmbrăţişat un concept de mare valoare pentru moştenirea Reformei, şi anume preoţia tuturor credincioşilor, dar îl investeşte cu un conţinut mult mai existenţial în termenii unei împuterniciri active pentru închinare şi ajutor în slujire.

DILEMELE TEOLOGICE ŞI VOCILE EMERGENTE ÎN SACRAMENTOLOGIA PENTICOSTALĂ

Discuţia despre perspectiva penticostală asupra euharistiei[53] a arătat că numeroase domenii necesită clarificări teologice şi intervenţii constructive. Din fericire, o nouă generaţie de erudiţi penticostali începe să se ocupe de multe dintre aceste probleme. In loc de concluzii şi pentru continuarea discuţiei, în acesta ultimă secţiune voi sublinia câteva dintre cele mai pertinente provocări şi dileme teologice care aşteaptă teologia penticostală constructivă, în lumina a ceea ce eu înţeleg a fi esenţial pentru forma şi structura spiritualităţii şi ale teologiei penticostale. Voi face acest lucru în dialog cu concepţiile ecumenice şi totodată voi îndrepta atenţia asupra unor contribuţii penticostale emergente în curs de realizare.

Decât să ne punem întrebări despre terminologie, ar fi mai indicat să ne întrebăm dacă discutarea *sacramentelor* sau a *sacra-mentologiei* este în concordanţă cu teologia penticostală. Discuţia anterioară a prezentat obiecţiile penticostalilor. Totuşi unele voci penticostale emergente spun, de fapt, că nimic din spiritualitatea sau teologia penticostală nu aduce neapărat în discuţie problema sacramentelor. Wesley Scott Biddy susţine că planul „Evangheliei depline" în cinci părţi a penticostalismului, prezentat mai sus,

[51] Volf and Kuzmic, „Communio Sanctorum", p. 43-47, mai ales p. 47.

[52] Hocken, „Church", p. 551.

[53] în această secţiune finală a eseului, în loc de termenul „Cina Domnului", preferat de cei mai mulţi penticostali, eu folosesc termenul „euharistie", datorită.semnificaţiei sale tradiţionale şi ecumenice.

este înclinat spre o înţelegere sacramentală în sensul că botezul Duhului, evidenţiat prin vorbirea în limbi[54] şi vindecarea divină, „implică, în mod *clar, semne* ale lucrării lui Dumnezeu în credincios", similare cu „semnele" euharistiei.[55] Discutarea „semnelor" este, evident, în acord cu înţelegerea contemporană romano-catolică şi ecumenică asupra sacramentelor, în special asupra euharistiei.[56] Amos Yong scoate în evidenţă o chestiune importantă, şi anume că dacă penticostalii cred, cum se şi întâmplă - bazându-se pe exemple biblice (Faptele apostolilor 8:14; 9:17; 19:12; printre altele) - că puterea de vindecare şi prezenţa Duhului Sfânt pot fi transmise prin mijloace fizice şi materiale cum ar fi batistele peste care s-a cerut binecuvântarea la adunările de vindecare, atunci de ce nu şi prin elementele euharistiei?[57] Rămâne de văzut dacă terminologia sacramentală se va consacra între teologii penticostali.

Care este relaţia Duhului cu euharistia?[58] Deşi, în ultimii ani, teologia ecumenică a fost foarte atentă la această întrebare[59], ciudat este - aşa cum arată discuţia de mai sus - că penticostalii au discutat problema doar în treacăt. Teologul penticostal Amos

[54] Vezi Frank D. Macchia, „Tongues as a Sign: Towards a Sacramental Understanding of Pentecostal Experience", în *Pneuma: Journal for the Society of Pentecostal Studies* 15, nr. 1 (primăvara 1993), 61-76; „Sighs Too Deep for Words: Towards a Theology of Glossolalia", *Journal of Pentecostal Theology* 1 (octombrie 1992), p. 47-73.

[55] Wesley Scott Biddy, „Re-envisioning the Pentecostal Understanding of the Eucharist: An Ecumenical Approach", în *Pneuma: Journal for the Society of Pentecostal Studies* 28, nr. 2 (toamna 2006), p. 228-233, mai ales p. 230.

[56] Vezi, de exemplu, Edward Schillebeeckx, *The Eucharist,* trad. N. D. Smith, New York, Sheed & Ward, 1968, p. *97.*

[57] Amos Yong, *The Spirit Poured Out on AU Flesh: Pentecostalism and the Possibility of Global Theology,* Grand Rapids, Baker Academic, 2005, p. 163.

[58] Pentru un studiu folositor, vezi Veli-Matti Kărkkăinen, „The Spirit and the Lord's Supper", în *Toward a Pneumatological Theology: Pentecostal and Ecumenical*

Perspectives on Ecdesiology,Soteriology, ană Theology of Mission, ed. Amos Yong, Lanham, Md., University Press of America, 2002, p. 135-146.
[59] Vezi, de exemplu, Wolfhart Pannenberg, *Systematic Theology,* trad. Geoffrey W. Bromiley, voi. 3, Grand Rapids, Eerdmans, 1998, p. 283-336, mai ales p. 320-324.
Yong sugerează că este vremea ca penticostalii să înceapă să construiască o eclesiologie pneumatologică în care sacramentele, în acest caz Cina Domnului, să facă parte din ceea ce el numeşte liturghia penticostală, care devine un „sacrament al Duhului"[60]. Aceasta le dă penticostalilor posibilitatea să persiste în *anamnesis,* aducerea-aminte a lucrării lui Cristos, şi în *epiklesis,* rugăciunea de invocare a Duhul: . Aşadar, teologia pneumatologică cu privire la liturghie subliniază *i* centralitatea lucrării Duhului prin părtăşia de la Cină. în acest caz, invocarea *(epiklesis)* Duhului devine esenţială pentru rememorarea lui Cristos de către Biserică *(anamnesis),* atât în sensul de a face posibilă evocarea lui Isus cel istoric prin actuala aducere-aminte a trupului lui Cristos, cât şi în sensul de a-L face prezent pe Cristos cel viu în elementele euharistice „apte să intermedieze legătura"[61] şi în „membrii" adunării ca trupul viu al lui Cristos. Ca atare, Cina Domnului devine un ritual sacramental [...] care transformă prin Cuvânt şi prin Duh întreaga comunitate care se închină.[62]
întrebarea firească este dacă penticostalismul conţine resurse pentru întărirea legăturii dintre carisme şi euharistie. Teologul ortodox Ioannis Zizioulas face o afirmaţie importantă, şi anume că în bisericile primitive pauline manifestările carismatice aveau loc în timpul adunărilor euharistice (cf. 1 Corinteni 11-14)[63]
[60] Yong, *The Spirit Poured Out,* p. 160,166. Vezi şi contribuţia semnificativă a lui Chan, „Mother Church", p. 177-208; Frank Macchia, *Baptized in the Spirit: A Global Pentecostal Theology,* Grand Rapids: Zondervan, 2005, cap. 5, „Signs of Grace in a Graceless World: Towards a Spirit-Baptized Ecclesiology".
[61] în original, *membered* formează împreună cu *members* [membri] şi *remember* [a rememora, a(-şi) aduce aminte] un joc de cuvinte intraductibil în limba română (n.ed.).
[62] Yong, *The Spirit Poured Out,* p. 162-63.
[63] John D. Zizioulas, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church,* Crestwood, New York, St Vladimir's Press, 1985, p. 193. în acelaşi timp, nu pot fi de acord cu opinia lui Zizioulas conform căreia manifestările carismatice au apărut *exclusiv* la adunările euharistice, deşi este foarte semnificativ faptul că singurele două texte euharistice pe care le avem de la Pavel se evidenţiază între învăţăturile şi avertizărilor cu privire la carisme.

precum şi în timpul ordinarii slujitorilor, aceasta din urmă fiind înţeleasă ca o revărsare a Duhului lui Dumnezeu.[64] Aceasta este, într-adevăr, o idee teologică pregnantă la penticostali; cu toate că nu este o idee nefamiliară spiritualităţii şi vieţii de închinare penticostale - după cum ar confirma participarea la un serviciu de închinare tipic —, nu a fost transformată într-o temă teologică, deşi stă în centrul experienţei penticostale.
Există, totuşi, o altă temă pneumatologică care ar trebui să-i intereseze pe penticostali: una care are de-a face cu „deosebirea". Cum înţeleg penticostalii îndemnul paulin referitor la „ deosebirea trupului" (1 Corinteni 11:29)? Din câte pot eu să spicuiesc din literatură, aceasta a fost înţeleleasă, în afara canoanelor vechii exegeze, prin prisma căderilor şi a eşecurilor morale. Deşi nu avem niciun motiv să respingem acest punct de vedere, exegeza de azi susţine că ceea ce avea Pavel în minte a fost deosebirea

unităţii Trupului lui Cristos, însemnând Biserica. Ceea ce Pavel avea în minte nu a fost nevrednicia celebranţilor datorată eşecurilor în umblarea creştină, ci dezbinările ce afectau părtăşia.[65]

Această chestiune se leagă în întregime de întrebarea spinoasă din punct de vedere ecumenic despre legătura dintre Cina Domnului şi unitatea Bisericii. Şi această temă a fost dezbătută pe larg în dialogul dintre romano-catolici şi penticostali, dar nu s-a ajuns la consens.[66] Deşi penticostalii susţin din toată inima „unitatea spirituală" a tuturor credincioşilor, ei nu au făcut suficiente eforturi de a lega acea afirmaţie fie de sacramente, fie de unitatea vizibilă. Aceasta este una dintre numeroasele dileme care aşteaptă noua generaţie de teologi în această mişcare dinamică.

[64] Ibid.

[65] Pentru o discuţie echilibrată, vezi Gordon D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians,* NICNT, Grand Rapids, Eerdmans, 1987, p. 558 şi urm. Cf. Pannenberg, *Sistematic Theology,* 3, p. 326 şi urm.

[66] Vezi Kărkkăinen, *Spiritus ubi vuit spirat,* p. 311-323; pentru o eclesiologie penticostală constructivă promiţătoare care ia în serios aspectul sacramentelor, vezi Yong, *The Spirit Poured Out,* p. 134-139.

RĂSPUNSUL ROMANO-CATOLIC

E de apreciat Veli-Matti Kărkkăinen pentru că a accentuat dimensiunea pneumatologică a credinţei euharistice în sacrament, a descris metodologiile pentru înţelegerea reciprocă şi ne-a prezentat evoluţiile teologice în penticostalism.

Bisericile penticostale, ca şi cele reformate şi ortodoxe, au o experienţă mult mai bogată legată de Duhul Sfânt ca fiind activ în închinare, inclusiv la Cina Domnului, decât a fost experienţa consemnată din secolul al XVI-lea. Aşadar, ocupându-ne de lucrarea Duhului Sfânt, de dimensiunea vindecării (asemeni lui Stephenson) şi de contribuţia pe care comunitatea participantă la Cina Domnului o are în privinţa „deosebirii" creştine - acestea sunt învăţăturile de care pot beneficia toţi creştinii dacă iau seama unii la ce spun ceilalţi şi dacă urmăresc mărturia penticostală. Faptul că penticostalismul „lansează o provocare radicală clericalismului moştenit, atât de la altarul catolic, cât şi de la amvonul protestant" este o contribuţie binevenită, deşi istoria a arătat limitele conducerii carismatice şi antreprenoriale.

Kărkkăinen priveşte într-o lumină pozitivă caracterul cristo-centric, diversitatea şi potenţialul irenic ale penticostalismului -observaţii care deseori nu sunt la îndemâna celor care se

îndeletnicesc doar cu respingerea polemică şi separatistă a altor creştini din multe părţi ale lumii. Totuşi eseul său prezintă şi câteva stereotipuri.

Dialogul direct este esenţial pentru a înţelege că concepţiile penticostale despre Cina Domnului sunt ancorate nu numai în Renaştere, dat fiind reducţionismul raţionalist al concepţiei zwingliene, ci şi în anumite afirmaţii biblice. în plus, nu este suficient să citim lucrările academice penticostale scrise de cei cu o pregătire clasică. în acelaşi timp, e esenţial să experimentăm închinarea penticostală şi să stăm de vorbă cu credincioşii simpli despre experienţele lor pozitive cu Cristos la Cină.

în fine, ne este de folos să înţelegem tradiţia intelectuală a erudiţilor penticostali care furnizează comunităţii teologice academice diverse abordări ale închinării penticostale, înţelegeri ale credinţei şi ale practicii legate de sacramente/rânduieli. Există şi un accent sacramental wesleian în moştenirea penticostală, precum şi un memorialism zwinglian care are o interpretare diferită a mărturiei pauline şi ioanine. Citatul lui Kărkkăinen din Biddy este o resursă utilă în explorarea acestei moşteniri. în Chile, de exemplu, cinci biserici penticostale au reuşit să ajungă la un acord cu

bisericile istorice sacramentale protestante, catolice şi ortodoxe asupra recunoaşterii botezului (www.iglesia.cl/).

Penticostalismul îşi celebrează primul centenar în familia creştină, început ca o mişcare şi dezvoltându-se în biserici penticostale clasice. Acum, mişcarea este întrupată în biserici sacramentale cu tradiţie clasică, biserici penticostale clasice nonsacramentale şi sacramentale şi o mulţime de comunităţi independente.

Dialogul despre Cina Domnului a fost foarte lent din diverse motive, dintre care multe au fost confirmate cu documente de Kărkkăinen. Aşadar, putem fi recunoscători pentru tot ce putem învăţa din întâlnirea cu penticostalii şi tot ce poate învăţa comunitatea penticostală emergentă de la alte biserici din secolul lor despre credincioşia faţă de Scriptură şi faţă de ce spune aceasta despre Cina Domnului.

RĂSPUNSUL LUTERAN

în cea mai mare parte a eseului său, care mi-a facilitat prima întâlnire cu teologia penticostală, Veli-Matti Kărkkăinen m-a uimit că nu a spus nimic diferit de autorii reformaţi şi baptişti ai acestui volum. Totuşi, mi-a trezit interesul menţiunea că unii penticostali obişnuiesc să susţină că „există vindecare la Masă". într-adevăr, atunci când sacramentul binecuvântat este celebrat în mod legitim şi valid, Cristos cel întrupat acordă o vindecare deplină trupului şi sufletului prin darul trupului Său dat şi a sângelui Său vărsat. Chiar dacă este deplină în principiu, această vindecare (escatologică) este, în general, ascunsă, existând totuşi semne reale ale vindecării în suflet şi în trup, potrivit voii Domnului. Dar, îl întreb pe Kărkkăinen, cum vor aştepta creştinii vindecarea de la o Masă goală, mai degrabă decât de la un altar pe care stă Mielul lui Dumnezeu întronat, cu trupul şi cu sângele Său? De ce să nu acceptăm cuvântul Domnului şi mărturia apostolilor care ne spun că Masa e plină, că pe tron stă aşezat un rege?

Răspunsul meu adresat lui Van Dyk, Olson şi Kărkkăinen este să ne aducem aminte de o „profeţie" rostită către sfârşitul vieţii lui Wilhelm Lohe (1808-1872), care a combinat ortodoxia luterană şi zelul liturgic cu o dimensiune „carismatică" ce i-a făcut pe mulţi

coreligionari de-ai săi să fie, în mod vădit, stânjeniţi. Privind în viitor, Lohe a întrevăzut o strângere laolaltă şi o împărtăşire sacramentală a protestanţilor credincioşi „evanghelici" (o grupare care cu siguranţă i-a inclus nu numai pe reformaţi, în ambele sensuri ale cuvântului, ci şi pe anglicanii evanghelici şi pe urmaşii spirituali ai lui Philipp Melanchthon) făcută posibilă prin atitudinea trăieşte-şi-lasă-i-şi-pe-alţii-să-trăiască faţă de esenţa sfintei împărtăşanii. In ciuda ataşamentului profund al lui Lohe faţă de mulţi creştini reformaţi şi a consideraţiei sale pentru mărturia şi lucrarea lor, a văzut acest „şir mare şi lat" opunându-se unui „şir mic şi îngust" de luterani uniţi printr-o înţelegere unanimă asupra efectelor miraculoase a cuvintelor euharistice ale lui Isus, marele Consacrator de la altarele creştinismului. Rămân cu tot respectul de partea lui Luther din Wittenberg şi de partea lui Lohe din satul bavarez Neuendettelsau (care a apărut pe hartă graţie lucrării lui Lohe) nu din cauza unui cult al eroilor, ci pentru că amândoi mă frapează prin felul în care îngenunghează în adorare adâncă la picioarele lui Isus în camera de sus.

Totuşi avem cu toţii un singur Domn, singurul care poate să îşi protejeze şi să îşi unească turma(ele) încă împrăştiată(e). Până nu cădem cu toţii de acord asupra felului de Cină instituit de El totuşi, aici jos, nu putem să ne împărtăşim din aceeaşi pâine şi din acelaşi vin.

RĂSPUNSUL REFORMAT

Tradiţia penticostală este fascinantă pentru un creştin reformat. Acest lucru se datorează faptului că multe dintre accentele penticostale sunt familiare tradiţiei reformate. Aceste caracteristici includ experienţa spirituală a creştinului, necesitatea credinţei ca receptor al harului şi importanţa centrală a Duhului Sfânt. Fiindcă toate acestea sunt şi afirmaţii ale tradiţiei reformate, posibilitatea dialogului ecumenic şi a îndrumării reciproce este foarte mare.

De exemplu, *Declaraţia de credinţă penticostală* din 1949 afirmă că Duhul este un agent divin dinamic în sacrament şi că „adevărata acţiune a Duhului în noi este să ne întărească". Un creştin reformat poate afirma fără ezitări că toate acestea sunt în centrul Cinei Domnului. Totuşi, aşa cum observă şi Veli-Matti Kărkkăinen, referinţa explicită la puterea Duhului Sfânt în Cina Domnului este, de fapt, destul de puţin frecventă. Mult mai întâlnit este accentul pus pe credinţa credinciosului şi pe promisiunea semnalată de rânduiala sacramentală. Tendinţa de a se referi la Cina Domnului (sau la botez) ca „rânduiala" arată în sine o diferenţă mare în modul de înţelegere a iniţiativei lui Dumnezeu în sacramente. Diferenţele dintre cele două tradiţii în unele privinţe sunt destul de mari.

Totuşi unele dintre accentele tradiţiei penticostale au potenţialul de a fi adevărate surse de inspiraţie pentru creştinii reformaţi. Aspectul vindecării la Cina Domnului în tradiţia penticostală reprezintă o idee importantă în ce priveşte perspectiva reformată asupra Mesei Domnului ca un dar al lui Dumnezeu pentru poporul Său, un dar care provine din izvorul griji şi al compasiunii lui Dumnezeu pentru poporul rănit şi slab. în tradiţia penticostală, tema vindecării corespunde cu înţelegerea reformată asupra Cinei ca sursă de hrană şi de putere.

Un lucru excelent pe care Kărkkărinen îl face în descrierea teologiei penticostale, cam rudimentare, cu privire la Cina Domnului este observaţia că eclesiologia penticostală este la fel de rudimentară. Eforturile teologice penticostale spre care arată, precum şi dialogul ecumenic, vor începe să producă teologii constructive cu privire la Biserică şi cu privire la sacrament.

Răspunsul reformat la concepţia penticostală despre Cina Domnului este, aşadar, o încurajare de a „trăi întru" deplinătatea consecinţelor faptului că Duhul Sfânt aduce prezenţa plină de har a lui Dumnezeu în pâine şi în vin. Kărkkăinen relevă mai multe eforturi promiţătoare în dialogurile teologice penticostale, inclusiv o înţelegere a mijloacelor fizice şi materiale ca fiind canale ale harului lui Dumnezeu, o explorare a liturghiei ca mijloc al lucrării Duhului şi a Cinei Domnului ca locus al darurilor carismatice. Acestea sunt teme specifice pentru tradiţia penticostală, totuşi ele sunt fertile pentru dialogul şi concluziile ecumenice, inclusiv printre credincioşii reformaţi.

RĂSPUNSUL BAPTIST

Ca fost penticostal, am citit capitolul lui Veli-Matti Kărkkăinen cu mare interes. Când am văzut la început că această carte va include atât concepţia baptistă, cât şi cea penticostală despre Cina Domnului, am fost surprins şi dornic să văd dacă există diferenţe între ele. Tranziţia mea de la credinţa penticostală (prima jumătate a vieţii mele) la credinţa baptistă (a doua jumătate a vieţii mele) nu părea să includă vreo schimbare în credinţa sau practica referitoare la Cina Domnului.

Atât baptiştii, cât şi penticostalii (alături de multe alte tradiţii ale bisericilor libere) au, în general, o concepţie zwingliană despre Cina Domnului. Kărkkăinen recunoaşte

acest fapt, dar încearcă să demonstreze că cel puţin unii, dacă nu cei mai mulţi penticostali merg dincolo de asta, spre o înţelegere aproape sacramentală a celebrării.
In capitolul meu despre concepţia baptistă, am discutat despre mai multe încercări recente ale baptiştilor de a acoperi prăpastia dintre concepţia baptistă tradiţională şi o credinţă mai sacramentală, similară concepţiei reformate predominante. Kărkkăinen procedează aproape la fel cu penticostalii şi cu Cina Domnului.
Sunt foarte impresionat de ideea că, în interpretarea penticostală, Cina Domnului ar avea eficacitate în privinţa vindecării

fizice. Ţin minte acest lucru din perioada în care eram penticostal (am studiat întâi teologia la un colegiu penticostal). îmi amintesc că, până şi atunci, mă gândeam că o asemenea credinţă are nişte neajunsuri. Din doctrina penticostală fundamentală reiese că ispăşirea lui Cristos asigură vindecarea fizică. M-am întrebat atunci şi mă întreb şi acum dacă această doctrină ar putea face ca cineva să se îndoiască de mântuirea proprie în cazul în care vindecarea nu are loc în urma rugăciunilor făcute cu credinţă. La urma urmei, dacă ispăşirea asigură necondiţionat mântuirea pentru toţi cei care se pocăiesc şi au credinţă, atunci, cu siguranţă, acelaşi lucru trebuie să fie adevărat şi cu privire la vindecarea fizică. Acum priviţi în urmă cu perspectiva unui penticostal care s-a pocăit şi şi-a dovedit credinţa în Cristos pentru mântuire, dar care nu a fost vindecat în ciuda multor rugăciuni. Poate că mântuirea unei astfel de persoane nu a fost reală.
Personal am cunoscut mai mulţi penticostali care s-au luptat cu îndoiala în ce priveşte mântuirea]or din cauză că nu s-au vindecat de bolile lor trupeşti, în ciuda rugăciunilor făcute cu credinţă. O astfel de persoană a fost un lucrător din Church of God care suferea de o boală de sânge. A murit de embolie pulmonară, îndoindu-se de mântuirea sa pentru că nu a fost vindecat.
Acesta a fost unul dintre motivele pentru care am părăsit comunitatea penticostală, făcându-mă baptist. Singura schimbare în credinţa şi practica mea cu privire la Cina Domnului a fost legată de eficacitatea rânduielii în privinţa vindecării. Deşi Dumnezeu poate şi uneori chiar îi vindecă pe oameni, nu există nicio garanţie că vindecarea este asigurată de ispăşire. Cina Domnului nu este cu nimic mai eficace pentru vindecare decât rugăciunea. Scriptura chiar ne învaţă să chemăm pe prezbiterii bisericii să se roage pentru bolnavi. Nu spune nicăieri că vindecarea fizică ar rezulta din Cina Domnului.
Totuşi, pe lângă această diferenţă, alte diferenţe între concepţia penticostală şi cea baptistă cu privire la Cina Domnului nu prea sunt. Ambele pot duce la interpretări semisacramentale în măsura în care se crede că Cristos poate fi prezent în mod personal şi cu totul special în momentul celebrării rânduielii
în biserică. Niciuna dintre concepţii nu ar fi corectă la bază dacă s-ar înclina prea mult spre sacramentalism prin a considera că Cristos este prezent şi mâncat în mod fizic odată cu pâinea şi cu vinul (mustul). îi îndemn pe penticostali şi pe baptişti şi pe alţi protestanţi din bisericile libere să-şi păstreze concepţia simbolică tradiţională cu privire la Cina Domnului, însă fără a o reduce la un „simplu simbol". Un simbol real participă la realitatea pe care o reprezintă fără a deveni acea realitate. întotdeauna rămâne o prăpastie între simbol şi realitate, dar nu trebuie să fie un abis de netrecut.

CONCLUZIE

într-un studiu fascinant despre o biserică romană antică - *The Geometry of Love* [Geometria iubirii] -, Margaret Visser inserează o serie de reflecţii teologice extraordinare printre comentariile şi observaţiile pe care le face cu privire la istoria, arhitectura şi arta a ceea ce ea numeşte „biserica obişnuită". Când îşi ia răgazul pentru un comentariu asupra Cinei Domnului, scrie:

Se crede că euharistia, cunoscută şi ca împărtăşanie, îi uneşte pe creştini cu Cristos. Fiecare persoană prezentă la ceremonie mănâncă pâinea consacrată şi poate bea şi vin: prin împărţirea pâinii, cei mulţi se transformă în unul singur. Pentru a face acest lucru posibil, pâinea trebuie să fie mai întâi frântă: acel unul se transformă în cei mulţi.[1]

Cuvintele sale potrivit alese şi observaţia făcută sunt un memento important al intenţiilor clare ale lui Cristos la Ultima Cină -. că în şi prin moartea şi învierea Sa, Cristos nu numai că i-ar fi unit pe ucenici în El, ci i-ar fi unit şi unii cu alţii. Nu există

[1] Margaret Visser, *The Geometry of Love: Space, Time, Mystery, and Meaning in* an Ordinary Church, New York, North Point Press, 2000, p. 83.

niciun dubiu că Cina Domnului are ca scop să demonstreze şi, într-adevăr, să încurajeze intenţiile lui Cristos - atrăgându-ne nu doar la Sine, ci, de asemenea, spre fraţii şi surorile noastre în Cristos.

Aceasta trebuie să fie Masa care îi uneşte pe cei credincioşi. Dar, după cum ştim cu toţii, Masa care trebuia să ne unească a fost timp de multe secole o Masă a diviziunii şi a separării.

Totuşi nu trebuie să devenim melodramatici sau cinici. Mai degrabă, lucrul acesta ar trebui să facă ceea ce credem că face această colecţie de eseuri: să ne îndemne să ne gândim în mod profund şi critic la semnificaţia Cinei Domnului, dar să o facem în dialog şi în interacţiune cu aceia care au un context, o concepţie teologică şi o practică, poate, destul de diferite de ale noastre.

Şi vom avea păreri împărţite; mai ales asupra semnificaţiei cuvintelor care sunt fundamentale pentru înţelegerea noastră cu privire la Cina Domnului - „Acesta este trupul Meu" - şi asupra implicaţiilor acestei declaraţii extraordinare în viaţa Bisericii. Dar având în vedere că există aceste diferenţe între noi, nu trebuie să neglijăm masa sau relaţiile, nici să renunţăm la hotărârea noastră de a învăţa atunci când îi ascultăm pe alţii.

In multe privinţe, acesta este specificul documentului amintit în introducere, *BEM.* S-a dorit ca acesta să înlesnească o înţelegere comună printr-o discuţie focalizată, purtată în jurul unor puncte de acord şi chiar de dezacord făţiş unde dialogul este necesar. Nu se ajunge nicăieri prin minimizarea diferenţelor în cazul când acestea sunt chestiuni importante - când ele reflectă, de exemplu, un punct crucial în înţelegerea cu privire la Cristos, natura Bisericii sau caracterul vieţii creştine. Totuşi ceea ce *BEM* oferă este un punct de referinţă al celor cincizeci de ani de discuţii care au dus la acceptarea în 1982, la Lima, a acestui document şi, pe urmă, o bază pentru schimburile continue care de acum înainte vor include şi această carte.

Aşa cum a fost recunoscut în introducere, *BEM* susţine în mod just faptul că modul nostru de înţelegere şi practicare a Cinei Domnului trebuie să fie trinitarian, ceea ce este fundamental. Deşi felul în care înţelegem Cina Domnului va fi întotdeauna

şi inevitabil conturat, în cele mai mici detalii, de cristologia pe care o avem şi mai ales de modul în care II înţelegem pe Cristos, va fi întotdeauna vorba despre Cristos care este una cu

Tatăl şi cu Duhul. Marele pericol al unor tradiţii este un tip de cristomonism docetic - întâlnirea cu un Cristos care nu are nicio legătură explicită cu Trinitatea (sau cu întruparea lui Cristos).

Apoi, de asemenea, aşa cum s-a menţionat mai sus, *BEM* accentuează că aceasta este masa sfântă a Bisericii, a poporului adunat al lui Dumnezeu. E vorba de întâlnirea noastră atât cu Cristos, dar şi unii cu ceilalţi. E greşit dacă afirmăm totuşi că Cina Domnului marchează Biserica ca Biserică mai mult decât orice altă activitate sau eveniment? Sau că, fără Cina Domnului, adunarea din biserică nu este altceva decât un club religios? Cina Domnului este ceea ce delimitează viaţa noastră împreună ca fiind tocmai Trupul lui Cristos, poporul lui Dumnezeu şi comuniunea Duhului.

Mai trebuie să afirmăm modul în care *BEM* îi invită pe toţi creştinii să vadă în celebrarea Cinei Domnului un act al anticipării şi, aşadar, al reînnoirii speranţei noastre. în întâlnirea cu Cristos cel înălţat descris în Luca 24, citim că cei doi ucenici care, la început fără să îşi dea seama, se întâlnesc cu Cristos, spun despre El că este „puternic în fapte şi în cuvinte" (Luca 24:19). Şi pe bună dreptate; ei au fost impresionaţi peste măsură de capacitatea lui Cristos de a le aduce vindecare, dreptate şi pace. Dar apoi au fost cutremuraţi de oroarea crucii şi, acum, profund dezamăgiţi, exclamă: „Noi însă speram că El este Cel Ce avea să-1 răscumpere pe Israel" (Luca 24:21, NTR).

„Speram!", au spus ei. Şi chiar auzim deseori, în diverse moduri, despre creştini care „sperau" în Cristos Isus, dar pentru care nu mai există acum decât o tot mai mare şi mai persistentă lipsă de speranţă. Cinismul pare a fi o boală tot mai răspândită a Bisericii, aşa cum este tot mai evident în cazul multor lideri religioşi. Ei văd şi aud aceasta deseori: cinism faţă de căsnicie şi familie şi faţă de posibilităţile harului; cinism faţă de Biserică, mai ales faţă de acelea care au cunoscut durerea luptelor politice şi a conflictelor intense din biserică; cinism faţă de posibilitatea ca Biserica să fie una şi să fie un martor autentic al împărăţiei în lume.

Cei doi ucenici pe drumul spre Emaus au declarat: „speram", iar ca răspuns Isus a făcut două lucruri: le-a explicat istoria răscumpărării, istoria crucii şi, apoi, i-a întâlnit la frângerea pâinii, în momentul de disperare al ucenicilor, Isus îi duce la Cuvânt şi apoi la Masă.

La Cina Domnului, ne uităm în urmă, amintindu-ne de darul o-dată-pentru-totdeauna al mântuirii în Isus Cristos. La această masă suntem conştienţi de realităţile prezente - de comunitatea credinţei adunată la comuniune cu Domnul înviat. Dar este vital să ne amintim şi faptul că Cina Domnului este un act anticipativ. Este doar o prefigurare a mesei care urmează să aibă loc, când cerul şi pământul vor fi una şi când dreptatea şi pacea se vor contopi. în vremuri de disperare şi deziluzie, această masă este darul lui Dumnezeu prin care ne aducem aminte că răul şi întunericul nu au ultimul cuvânt.

Ni se aminteşte nu doar ca un exerciţiu intelectual, deşi, cu siguranţă, este o participare contemplativă bazată pe o cunoaştere teologică. Mai degrabă, ne aducem trupurile în Trupul lui Cristos şi ca parte a Trupului Său şi confirmaţi ca mădulare ale lui. Suntem făcuţi tot mai mult una cu Cristos pe măsură ce rămânem în El şi El rămâne în noi, şi suntem făcuţi una unii cu ceilalţi, în comuniunea Duhului. Şi ştim sigur că la acest eveniment, în practica Cinei Domnului, răul nu are ultimul cuvânt. Nu numai răul, dar nici chiar diferenţele legitime, da, într-adevăr, diferenţele noastre de opinie substanţiale cu privire la Cina Domnului - nici măcar acestea nu au ultimul cuvânt.

LECTURI SUPLIMENTARE

Atât bibliografia care urmează, cât şi lecturile recomandate cuprind adnotări ale colaboratorilor.

PERSPECTIVE ROMANO-CATOLICE

Benedict al XVI-lea, *Sacramentum Caritatis,* 2007. <www.vatican.
va/holy_father/benedict_xvi/apost_exhortations/documents/ hf_ben-
xvi_exh_20070222_sacramentum-caritatis_en.html>.
Chiar dacă textul poartă semnătura actualului papă[1], acesta rezumă rezultatele unui sinod mondial al episcopilor din 2005, convocat de Papa Ioan Paul al II-lea la Roma. Aşadar, este un barometru bun al viziunii şi al preocupărilor actuale ale conducerii pastorale ale Bisericii Catolice mondiale. Este o evaluare critică a reformelor liturgice iniţiate la Conciliul al II-lea de la Vatican (1962-1965). Conţine linkuri la alte documente catolice importante.
Irwin, Kevin, *Models ofthe Eucharist.* New York, Paulist Press, 2005. O importantă contribuţie teologică, spirituală şi pastorală a catolicismului american la înţelegerea Cinei Domnului pentru cititorul teologic serios.

' Cartea în original a fost publicată în anul 2008 (n.ed.).

Lecturi suplimentare

Kasper, Walter, *Sacrament of Unity: The Eucharist and the Church.* New York, Crossroad Publishing, 2004.
O serie de eseuri scrise de un teolog catolic german proeminent, în prezent cardinal roman, cu responsabilităţi de conducere în misiunea bisericii de a promova unitatea creştinilor. Acestea sunt mesaje pastorale bine argumenate teologic pentru membrii diocezei sale din Germania. Osborne, Kenan. *Community, Eucharist, and Spirituality,* Liguori, Mo., Liguori Press, 2007.
O perspectivă contemporană, fundamentată biblic şi istoric, cu tentă pastorală, asupra Cinei Domnului dedicată vieţii şi interpretării catolice contemporane.
Power, David, *The Sacrifice We Ojfer: The Tridentine Dogma and Its Reinterpretation.* New York, Crossroad, 1987.
O importantă contribuţie teologică, spirituală şi pastorală a catolicismului american în ce priveşte înţelegerea Cinei Domnului, pentru publicul cu pregătire teologică. Ratzinger, Joseph (Benedict al XVI-lea), *God îs Near Us: The Eucharist, the Heart of Life,* San Francisco, Ignatius Press, 2003.
O fundamentare teologică temeinică în ce priveşte devo-ţiunea, practica şi învăţătura catolică despre Cina Domnului şi pietatea Euharistică. Aceasta este o colecţie de predici şi eseuri ale sale de dinainte de 2003.
Thurian, Max, ed., *Churches Respond to BEM: Official Responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" Text,* voi. 1-6, Geneva, Consiliul Mondial al Bisericilor, 1986-1988.
Această serie de texte include răspunsul oficial romano-ca-tolic la documentul *Botez, euharistie şi ministeriu* al Consiliului Mondial (precum şi răspunsul Sinodului din Missouri al Bisericii Luterane, răspunsul Bisericii Reformate din America şi răspunsuri numeroase din partea bisericilor baptiste şi a altor biserici), care, împreună cu răspunsul dat *Raportului final* al Comisiei Internaţionale Anglicane-Romano-Catolice, reflectă cel mai ridicat nivel al preocupărilor teologice catolice cu privire la acordul asupra Cinei Domnului. Acest text are douăzeci de ani astfel încât dialogul ulterior este şi el

de mare interes pentru studentul sârguincios
(<www.prou-nione.urbe.it/dia-int/e_dialogues.html>, <www.usccb.org/seia /agreed.shtml>).

PERSPECTIVE LUTERANE

Cartea concordiei.
Celor nespecializaţi s-ar putea să le facă plăcere să studieze atractiva ediţie din 1917 a Sinodului din Missouri, în limba engleză, care se aflăînPaulT.McCain,ed., *Concordia: The Lutheran Confessions; A Reader's Edition of the Book of For Concord,* ed. a II-a, St Louis,

Concordia Publishing House, 2006. Braaten, Cari E. şi Robert W. Jenson, ed. *Christian Dogmatics,* 2 voi., Philadelphia, Fortress Press, 1984. 2, p. 337-366.
Pentru o perspectivă luterană diferită de cea găsită în
această carte.
Hardt, Tom G. A. *The Sacrament of the Altar* (disponibilă pe internet la <users.aol.com/SemperRef> ca variantă condensată a lucrării autorului, *Venerabilis et adorabilis Eucharistia: en Studie i den lutherska nattvardslăran under 1500-talet,* Uppsala, Sweden, Ljungbergs Boktryckeri, 1971.
Această lucrare magistrală există şi într-o traducere germană publicată în 1988 de Vanderhoeck & Ruprecht, Gottingen. Luther, Martin, *Luther's Works,* voi. 35-38. Philadelphia, Fortress
Press, 1970-1971.
Am făcut referire la această carte în textul eseului meu ca AE (=American Edition) urmat de numărul volumului. Eseul meu nu este altceva decât o notă de subsol extinsă la cele două lucrări incluse în AE 37 *(That These Words ofChrist, „This îs My Body" etc, Still Stand Firm Against The Fanatics,* 1527; *Confession Concerning Christ's Supper,* 1528). In conformitate cu *Formula concordiei (Declaraţia solidă* VIII, 3), acestea şi alte lucrări ale reformatorului nu sunt doar părerea personală a lui Luther, ci ţin de „scrierile sale doctrinare şi polemice cu privire la Cina Sfântă, faţă de care ne-am exprimat în mod public adeziunea."

Lecturi suplimentare
Sasse, Hermann, *This îs My Body: Luther's Contention for the Real Presence in the Sacrament of the Altar,* Adelaide, Australia, Lutheran Publishing House, 1977.
--------- „Church and Lord's Supper: An Essay on the Under-
standing of the Sacrament of the Altar" (1938), în *The Lonely Way: Selected Essays and Letters by Hermann Sasse, 2* voi., 1, p. 369^29. St Louis, Concordia Publishing House, 2002.
Stephenson, John R. *The Lord's Supper.* Confessional Lutheran Dogmatics, voi. 13, St Louis, The Luther Academy, 2003.
PERSPECTIVE REFORMATE
Calvin, Jean. *învăţătura religiei creştine,* 4.17.1, traducere de Daniel Tomuleţ şi Elena Jorj, Oradea, Cartea Creştină, 2003.
Acest capitol clasic din Cartea a patra a *învăţăturii* este necesar pentru oricine doreşte să înţeleagă tradiţia reformată cu privire la Cina Domnului. Toate marile idei ale lui Jean Calvin se găsesc aici, inclusiv unirea credinciosului cu Cristos, hrana de la Masă şi grija părintească a lui Dumnezeu de a ne oferi ospăţul împărtăşaniei.
Nevin, John Williamson, *The Mystical Presence: A Vindication ofthe Reformed or Calvinistic Doctrine ofthe Holy Eucharist,* Philadelphia, S. R. Fischer, 1867.
Filiera arogant de catolică a teologiei de la Mercersburg se poate observa în acest text clasic de la sfârşitul secolului al XlX-lea. Teologia lui John Nevin Lord în ce priveşte Cina nu este un „raport al majorităţii" în tradiţia reformată, dar are legături importante cu tradiţiile creştine mai largi şi totuşi prezintă un accent reformat clar.
Vander Zee, Leonard, *Christ, Baptism and the Lord's Supper: Reco-vering the Sacraments for Evangelical Worship,* Downers Grove, InterVarsity Press, 2004.
Această carte, scrisă de un pastor congregaţionalist experimentat, aparţinând tradiţiei reformate, susţine că sacramentele sunt o parte vitală a închinării creştine şi că formarea congregaţiei în ce priveşte credinţa este încurajată prin celebrarea sacramentelor cu credinţă. Această carte ar fi de folos
într-un mare număr de contexte, inclusiv în grupurile de studii biblice pentru adulţi şi la întâlnirile de închinare ale comitetelor. Welker, Michael, *What Happens in Holy Communion?,* Grand Rapids, Eerdmans, 2000.
Scrisă de un teolog reformat din Germania, această carte este o articulare recentă a semnificaţiei Cinei Domnului. Welker explorează resursele clasice din tradiţia reformată precum şi resursele documentelor ecumenice despre comuniune. Cartea este împărţită în douăsprezece capitole scurte, fiecare dintre acestea prezentând o afirmaţie centrală despre

Cina Domnului şi o chestiune controversată cu impact asupra lucrării pastorale, asupra problemelor de justiţie sau asupra dialogurilor ecumenice.
PERSPECTIVE BAPTISTE
Cross, Anthony R. şi Philip E. Thompson, ed., *Baptist Sacra-mentalism,* Carlisle, Regatul Unit, Paternoster Press, 2003.
O colecţie de eseuri ce promovează o concepţie înaltă despre sacramente (botez, Cina Domnului), care este asociată în mod normal cu credinţa şi practica baptiste. Dodd, Monroe E., *Christ's Memorial,* Nashville, The Sunday School Board of the Southern Baptist Convention, 1934.
Una dintre puţinele monografii despre Cina Domnului scrise de un teolog baptist. Acoperă toate concepţiile baptiste majore, deşi se axează mai ales pe concepţia „zwingliană" sau memorialistă.
Lumpkin, W. L. *Baptist Confessions of Faith,* Valley Forge, Penn., Judson Press, 1959.
O colecţie critică a declaraţiilor baptiste de credinţă de-a lungul secolelor şi de la toate denominaţiile (convenţiile).
PERSPECTIVE PENTICOSTALE
Duffield, Guy P. şi Nathaniel M. Van Cleave, *Foundations ofPentecostal Theology,* p. 435-439. Los Angeles, L.I.F.E. Bible College, 1983.
Aceste pagini prezintă o expunere scurtă, tipic penticostală, a „rânduielilor", atât botezul cu apă, cât şi Cina Domnului.

Faptul că aceşti binecunoscuţi învăţători şi lideri penticostali dedică mai puţin de cinci pagini acestui subiect - într-o carte de peste 600 de pagini! - reflectă lipsa interesului multor penticostali pentru sacramentologie.
Hollenweger, Walter J., *The Pentecostals,* Londra, SCM Press, 1972. Capitolul 27 este o abordare academică standard a sacra-mentologiei penticostală realizată de cel mai însemnat expert internaţional în penticostalismul global. Mai mult, în toată cartea care prezintă mişcările penticostale de pe întregul mapamond, există referiri ocazionale şi la acest subiect. Hunter, Harold D., „Ordinances, Pentecostal", în *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements,* p. 947-949. Editat de Stanley M. Burgess şi Eduard M. van der Maas. Ediţie revizuită şi extinsă. Grand Rapids, Zondervan, 2002.
O expunere succintă, într-un articol de dicţionar, despre botez şi despre Cina Domnului.
Kărkkăinen, Veli-Matti, „The Spirit and the Lord's Supper", în *Toward a Pneumatological Theology: Pentecostal and Ecumenicul Perspectives on Ecclesiology, Soteriology, and Theology of Mission,* p. 135-146. Editat de Amos Yong. Lanham, Md., University Press of America, 2002.
Dezvoltă o teologie a Cinei Domnului dintr-o perspectivă pneumatologică în dialog critic cu concepţiile ecumenice şi istorice.

INDEX DE SUBIECTE

INDEX BIBLIC

179

Alte cărţi publicate la editura Casa Cărţii:

2000 *de ani de evidenţe ale manifestării Duhului Sfânt în viaţa Bisericii,* de Eddie L. Hyatt

Biserica adevărată. Există? Pot să o găsesc?, de Larry Crabb *Botezaţi în Duhul,* de Frank Macchia *Când ţi s-a greşit,* de Erwin W. Lutzer *Ce pretinde Isus de la lume,* de John Piper *Chemarea la bucurie şi durere,* de Ajith Fernando *Cine eşti când nu te vede nimeni,* de Bill Hybels *Creştinul împăciuitor,* de Ken Sande *Cum să ajungi să spui NU,* de Erwin W. Lutzer *Cum să-ţi depăşeşti trecutul,* de Erwin W. Lutzer *Dicţionar de imagini şi simboluri biblice,* editori generali: Leland Ryken, James C. Wilhoit şi Tremper Longman III *Eroi ai credinţei,* de Gene Fedele *Femeile Bibliei, prin ochii lui Dumnezeu,* de Jerram Barrs *Gata cu scuzele,* de Tonny Evans *Ghid al istoriei creştinismului,* de Jonathan Hill *Ghid de artă creştină,* de Michelle P. Brown *Istoria gândirii creştine,* de Jonathan Hill *Izvoare de spiritualitate creştină,* Gerald Sittser *Manual biblic,* editori: Pat şi David Alexander *Omul ceresc,* de Fratele Yun împreună cu Paul Hattaway O *viziune holistică asupra Bisericii,* de Beniamin Poduţ *Pavel, Duhul şi poporul lui Dumnezeu,* de Gordon D. Fee *Păzirea celor Zece Porunci,* de J. I. Packer *Prea ocupat pentru a nu mă ruga,* de Bill Hybels *Puterea lui Dumnezeu şi comunitatea noii creaţii,* Beniamin Poduţ *Rănit de fraţi, vindecat de Dumnezeu,* de Chris Jackson *Râuri de apă vie,* de Fratele Yun, editor Paul Hattaway *Să cunoaştem creştinismul,* de J. I. Packer *Strigăte de pe cruce,* de Erwin W. Lutzer *Şapte argumente pentru a crede Biblia,* de Erwin W. Lutzer *Tânjirea după Dumnezeu,* de Richard J. Foster şi Gayle D. Beebe *Un cuvânt pe zi,* de J. D. Watson